

57

Efrajim ben Jaakov ha-Kohén (1616–1678)

Tevékenysége Budán

1665–1678

(a) Kinevezésének körülményeiről, 1667 k.

Efrajim ben Jaakov ha-Kohén, *Saar Efrajim / Efrajim kapuja* (Tarnów: Verlag von Simon Neumann – Lemberg: U. W. Salat, 647 / 1887), no. 67–68

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 702–707, no. 167 (héber szöveg és magyar fordítás)

Budun (BVDVN) szent községének tagjai megválasztottak maguk fölé a tanház fejéül (*rés metivta*) és törvénytanítóul (*more cedek*)¹ egy messzi földről (származó) tudóst (*hákhám*),² arra az időre, amíg eltaszításunk³ véget nem ér. Az illető pedig elhagyta országát és szülőföldjét, ahol nagy tiszteletben élt, és letelepedett városunkban, hogy tisztelet közepette éljen lakóhelyünkön. Még egy hónapja sem lakott itt, de olyan szerencsés volt, hogy fia⁴ számára házastársat rendelt az Örökkévaló, egy árvát, aki előkelő emberek leánya volt; és ő feleségül vette Mózes és Izrael törvénye szerint stb. A rabbi két éve lakott itt, és amikor lejárt az az idő, amelyre javadalmazása volt, a szent község újra megtárgyalta vele a javadalmazást a rabbi-szerződésre (*setar ha-rabbanut*) alapján, és senkinek nem volt kifogása és ellenvetése. Most azonban hirtelen támadt néhány ember, akik panaszt tettek a szent község tagjai ellen, és azt állítják, hogy megszegtek egy tilalmat (*hérem*). A 415. esztendőben, a kis időszámítás szerint,⁵ itt tartózkodott ugyanis tanítónk, a MAHARAS,⁶ Fejbus (PYYBŠ/Š) rabbi – őrizze és áldja meg őt a Könyörületes –, és felhatalmazták őt arra, hogy rendeleteket hozzon. És felmutatta egy írást az említett MAHARAF rabbtól,⁷ amelyben az elrendelte, hogy itt ne fogadjanak fel olyan rabbit, akinek bármiféle rokonsága van a szent községben, és ezzel a többi rabbi is egyetértett. És ezért azt akarják, hogy a község fizessen pénzbüntetést (*kenasz*), mert megszegték a tilalmat (*hérem*). És azt is akarják, hogy a rabbit távolítsák el a tisztségéből. A szent község pedig ezt kiáltozza: Hogyan követhetnénk el ilyen szégyenletes dolgot, hogy szégyent hozunk erre a nagy emberre, aki elszakadt a szülőföldjétől, és otthagya a hazáját, hogy mi házunk árnyékában pihenjen meg?

---

¹ Értsd: rabbinak. – Magáról R. Efrajim ha-Kohénról van szó.

² Ti. őt magát, R. Efrajimot, aki Lengyelországból származott.

³ Ti. a “száműzetés”, a diaszpora.

⁴ Ti. R. Efrajim ha-Kohén fia.

⁵ 1655.

⁶ A MAHARAS: tanítónk, R. Sraga, másképpen R. Or Sraga Fejbus.

⁷ R. Or Sraga Fejbus. Máshol MAHARAF.

Nem lesz bocsánat a bűnünkre, ha ártatlan vért ontunk.⁸ És az említett MAHARAF által elrendelt tilalmat (*hérem*) nem ismerjük, nem tudjuk, mi volt az oka, hogy az említett módon rendelkezett. Mi nem tudunk semmilyen rendeletéről, csak arról, hogy a szent községből egy-két (személy) átvette az említett írást, de magáról a rendeletéről nem szereztünk tudomást. De hallomás alapján a MAHARAF rendeletében nem is az áll, hogy a rabbi nem nősülhet a szent községből, hiszen mindenki tudja, hogy az említett szent község távol esik (a zsidók által) lakott területektől (*jisuv*), és a szent község minden tagjának a szent községből kell házasodnia. Miért vonnánk meg ezt (a jogot) éppen a rabbitól? Netán olyan rabbit kellene választanunk, aki idős és gyermektelen? Továbbá, a MAHARAF rendeletében talán benne volt az is, hogy maga a rabbi a jövőben ne kössön házasságot a községen belül? A rendelet azt tartalmazta, hogy ne fogadjunk el olyan rabbit, aki korábban házasság révén rokonságba került valakivel a szent községből. De ezt a rabbit teljesen a szabályok szerint fogadtuk fel, és csak később rendezte úgy az okok Okozója,⁹ hogy a fia itt találta meg a társának való leányt. A MAHARAF rendelete egyáltalán nem tartalmazott arra nézve semmit, hogyha a szabályosan felfogadott rabbi később itt házasságot köt, mert a felfogadása teljes egészében megfelelő volt. Ezért tanítónk és rabbink adjon számunkra tanítást, hogy ki mellett van a törvény. Legyen kétszeres jutalma az Egektől.

V á l a s z .

(...) Ezzel az esettel kapcsolatban elmondták, hogy a fent említett megállapodást, ahogyan nekem elbeszélték, bizonyosan feloldották, amikor korábban a *gáon*-t, tanítónkat, R. Szimha ha-Kohén urat Bilogradóból (BYLVGR'DV) itt¹⁰ felfogadták a tanház (*metivta*) és a bíróság (*beit din*) fejeül. Nagy rokonsága volt neki a szent község tagjai között első- és másodfokon, és más rokonai is, amint az ismeretes. (...) és ez a 421. esztendőben a kis időszámítás szerinti, *tisri* havában¹¹ történt, a MAHARAF rendelete pedig a 415. esztendő *sziván* havában¹² kelt, és ez után küldtek Bilogradóba.¹³ (...) Még inkább (ez az igazság) az adott ügyben. A MAHARAF rendelete nem volt kezdettől fogva elfogadott.¹⁴ Mert ha a fent említett rendelet mindig is elfogadott lett volna, akkor be kellett volna kerülnie a község jegyzőkönyvébe (*pinkasz*), mint minden egyéb megállapodásnak, és ki kellett volna hirdetni a gyülekezet házában, vagy el kellett volna helyezni a község ládájában.¹⁵ (...) Isten ne adja, hogy azt állítsam, hogy a község szándékosan (járt el),¹⁶ ez nem volna hihető, mert a szent községről azt tartják, hogy egyike a legismertebb és legnevesebb községeknek az egész földön (*be-khol ha-aracot*), és ők az egyik legtekintélyesebb község Izrael szétszóratásában (*tefucot Jiszráél*);¹⁷ mindenestire

---

⁸ Itt átvitt értelemben: ha ártatlant bajba keverünk.

⁹ Ti. a végső ok.

¹⁰ Ti. rabbinak.

¹¹ 1660. szeptember.

¹² 1655. június.

¹³ Ti. hogy R. Szimha ha-Kohént meghívják.

¹⁴ Értsd: nem ősi szokásról van szó.

¹⁵ Értsd: az irattárban.

¹⁶ Ti. a rendelettel ellentétesen.

¹⁷ Azaz a diszaporában; értsd: az egész világon. – R. Efrajim itt nyilvánvalóan túloz.

azt mondják, hogy említett tanítónk, R. Szimha ha-Kohén úr beleegyezett, hogy itt a bíróság elnöke (*av beit din*) és a tanház feje legyen, és nem gyanakodott a MAHARAF rendeletére, amely sokakat elgáncsolhat.

És ezek a fent említett MAHARAF szavai a rendeletében (*gezéra*).

„Átgondoltam az (általam jónak tekintet) utat,¹⁸ és nem találtam számukra más gyógyírt, csak azt, hogy hozzanak egy megfelelő rabbit, akár Mehrin (M^CHRRYN)¹⁹ országból, akár más országokból, és mivel az út hosszú, fizessék meg az összes kiadását stb. Mindamellet, tisztában voltam azzal, hogy nem jó egy olyan rabbit felfogadni, akinek rokonai és hozzátartozói vannak itt a községbe, még ha a tanítása és a cselekedetei alapján megfelelő volna is, mert akkor fellángolhat a viszály, és félok, hogy fennhéjásból és szívük gonoszságából megbontanák a gyülekezet egységét, azt mondván: ki a mi urunk, hogy megtiltsa, hogy olyan rabbit fogadjunk fel, akinek rokona van a szent községben? Mint ahogyan meg van írva Dávid felől: Bizony, mi a te csontod és húsdod vagyunk,²⁰ légy a vezetőnk stb. (...) Azért, hogy a rabbi felfogadásáról ne maguk döntsenek, először küldje el a két fél a véleményét a kosztandinai (QVŠ/ŠTNDYNH) szent községnek.”

(...)

És ha tanítónk, R. Eleázár úr a rendeletével még hozzátett is tanítónk, MAHARAF rabbi rendeletéhez,²¹ és az övében ki van is fejtve, hogy egyáltalán ne fogadjanak fel olyan rabbit, akinek rokonság vagy házasság révén érintettsége van (...): ez a szent község²² távol van (a zsidók által) lakott területektől (*jisuv*), a határon fekszik, és a szent községből kell házasodniuk.

(...)

Az említett rabbi²³ körülbelül két hónapig töltötte be a rabbi tisztséget Budun (BVDVN) szent községében.

(...)

És miután mindezt leírtam, az a szerencse ért, hogy levelet kaptam a szent városból, Jeruzsálemből – épüljön fel, és álljon meg szilárdan – a *gáon*-tól, tanítónktól, R. Fejbus úrtól – őrizze és áldja meg őt a Könyörületes –, amely (levél)ben megmagyarázza saját szavait, melyeket a rendeletében (*gezéra*) írt. (Azt írja, hogy) soha, semmiképpen (*mé-olam lo ... méolam*) nem olyan tudósra és rabbira gondolt / értette (a rendeletet), akit külön engedéllyel (*hettér*) és egyértelműen (*be-ferus*) így fogadtak el,²⁴ mint a jelen esetünkben (*be-nidon didan*), azaz hogy a rabbi otthagytott más országokat, elhagyta országát és szülőhelyét stb. Lemásolom tehát önnek (*le-mar*) a *gáon*, tanítónk, R. Fejbus úr – őrizze és áldja meg őt a Könyörületes – levelének a lényegét, hogy olvashassa.²⁵ És örvendtem, hála az Istennek, aki a helyes úton vezérel engem.

---

¹⁸ Értsd: az annak idején választott megoldást.

¹⁹ Mehrin: Morvaország.

²⁰ I. Sam. 5,1.

²¹ Értsd: további megszorításokat rendelt el.

²² Ti. Buda.

²³ Ti. R. Szimha ha-Kohén.

²⁴ Értsd: szerződtettek.

²⁵ A másolat nyilván melléklet volt, és nem került bele a responsum-gyűjteménybe.

(b) Haszdáj ben Smuél Perahja ha-Kohén (1605k.–1678) (Szaloniki) elutasító véleménye budai szerződéséről, 1668

Haszdáj ben Smuél Perahja ha-Kohén, *Torat heszed / Szeretet tana* (Szaloniki: Avraham ben David Nahman & Jom Tov Canpilius, 483 / 1723), no. 32

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 618–619, no. 146 (héber szöveg és magyar fordítás)

(...) Attól fogva, hogy a nagy rabbi, Or Sraga bölcse szemé meglátta, hogy javítani kell a helyzeten,²⁶ meghozta ezt a rendeletet (*takkána*), mivel látta, hogy nem lehet bennük tartás és erő, csak ezen a módon. És csatlakoztak (a rendeletéhez) más tudósok is a környező helységekből, ahogyan ez le van írva a kérdésben. Volt tehát itt egy bíróság, tudásban és számban nagy, ehhez nem fér kétség. Ezek után ki az, akinek lenne (elég) bátorság a szívében, hogy visszavonja a jóváhagyását, hiszen még a *Toszafo*t véleménye is ez, ők ugyanis azt írták,²⁷ hogy csak az előzőnél nagyobb²⁸ bíróság vonhatja vissza a határozatát. Mi pedig távol állunk attól, hogy a mi időnkben volna egy olyan rabbi, aki nagyobb volna nála,²⁹ és nincsen tudós sem olyan számban, mint azok voltak, akik megadták a jóváhagyást a tiltásához, hogy most is hozzájárulásukat adják. Mert szerény tudásom szerint (...) már ebben az esetben is széles körben elterjedt a rendelet. Mígnem jött a kiváló tudós (*hákhám sálém*), tiszteletre méltó tanítónk, R. Efrajim, és kidöntötte a kerítést.³⁰ És nem tartotta érdemesnek, hogy utóbb megbánja, amit tett, pedig egy olyan embernek, mint ő, nem kellett volna ezt tennie, mert a tudósnak nyitva van a szeme.³¹

Ezért én azt mondom, anélkül, hogy ez döntés volna, hogy ő maga úgy gondolta, hogy szabályozni kell a helyzetet. Mivel Budun (BVDVN) szent községének lakói – őrizze őket Isten – kemény és makacs emberek, és ha közel állna hozzájuk egy rabbi, megromlanának. (...) Azért is hozta számukra ezt a döntést, hogy hátha meghajlik a szívük, és visszafordulnak a (rossz) útkjükről. Mert ez a rendelet valóban megszegyenítő számukra, mert eltér minden rendeletétől Izráel minden községének, ugyanis (a többiek) választhatnak maguknak rabbit közlelről is, távolról is, és miért volnának ők alábbvalók Izráel többi (községé)nél. És ezáltal ők is Izráel többi községének törvénye szerint viselkednének. És az által, hogy ez csupán egy lehetőség, újra megvizsgálta, milyen a természetük, és azt találta, hogy továbbra is a korábbi állapotukban vannak, ezért visszament és

---

²⁶ bT Jevamot, 90b.

²⁷ bT Gittin, 36b.

²⁸ Értsd: magasabb / tudásban és számban nagyobb.

²⁹ Ti. Or Sraga Fejbusnál.

³⁰ jT Avoda zára, 41a. – Értsd: áthágta a szabályt.

³¹ Szó szerint: "a fején van a szeme". Qoh. 2,14.

visszatért a korábbi helyére, és azt mondta, hogy nincs semmiféle szabály.³² Ezért biztos, hogy ha újra e rendelet szerint élnének, amely szégyent jelent számukra, és követnék a törvényt, mint Izráel többi községe, akkor joga lenne közöttük lakni.

(c) Aharon ben Hajjim Avraham Perahja ha-Kohén (1627 k.–1697) (Szaloniki) elutasító véleménye, 1669 k.

Aharon ben Hajjim Avraham Perahja ha-Kohén, *Perah matte Aharon / Áron vesszejének virága* (Amsterdam: Abraham Mendes Coutinho, 463 / 1703), no. 44

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 641–645, no. 154 (héber szöveg és magyar fordítás)

Budun (BVDVN) szent községének – épüljön fel Isten városa – van a korábbi rabbiktól egy ajánlása (*haszkama*), amely többek között kimondja, hogy kiegészíthetik (újakkal is) a rabbiktól származó döntéseket, amelyeket eskü és szigorú tilalom (*hérem*) terhe mellett, valamint a rabbikhoz való hűség (jegyé)ben vettek magukra, avégett, hogy mindaz, ami a (rabbik) száját elhagyja, valóban úgy legyen, és hogy úgy szerezzenek békét maguk között, ahogyan azt a rabbik – őrizze őket az Örökkévaló – (jónak) látják.

Az első bírósági döntés (*peszak din*) kérésükre a kitűnő rabbitól és kiváló *dajján*-ról, tiszteletre méltó tanítónktól, R. Or Sraga úrtól³³ – őrizze és áldja meg őt a Könyörületes – származik, (és kimondja), hogy ne fogadjanak fel egyetlen rabbit vagy tanítót sem, akinek bármifajta rokonsága van a községben. Mert azt mondta, hogy az értelem szempontjából nézve ez a közösség javát szolgálja, mert a községben olyan a helyzet, hogy jobb, ha nem szaporítják a vitákat. És elrendelte, Jósua bin Nun kiközösítő átka (*hérem*),³⁴ és a mindkét világból való kitaszítás,³⁵ és a Tórában foglalt valamennyi átok terhe mellett, és azzal az átokkal, amelyet Bárak Mérozra mondott,³⁶ és azzal a megvetéssel, amellyel R. Jehezkiél a szolgáit kitaszította,³⁷ és az átokkal, amellyel Jósua Jericho városát megátkozta,³⁸ és azzal a kiközösítéssel, amellyel rabbijaink a *gaon*-ok a körzetüket sújtották: elrendelte, hogy a község tagjai közül senkinek ne jusson eszébe olyan rabbit felfogadni,

---

³² Ti. ami korlátozná őket.

³³ Or Sraga Fejbus.

³⁴ Jos. 9,23 skk.

³⁵ Ti. a jelenben és az eljövendőben.

³⁶ Jud. 4.

³⁷ Utalás egy talmudi történetre (bT Kiddusin, 70a), ahol a szereplő, Rav Jehuda bar Jehezkiél, súlyos átkokkal illette a szolgáját. Tárgyalja R. Jehuda ben Barzillaj al-Bargeloni, Széfer ha-setarot (“Okmányok könyve”) (1100 k.) (Berlin: Mekize Nirdamim, 1898), p. 138.

³⁸ Jos. 6,26.

akinek bármifajta rokonsága vagy érintettsége³⁹ van. És ezzel egyetértettek Bilogrado (BYLVGR'DV) és Szófia (SVPY'H) szent községeinek tudósai is. És ezután a tudós rabbik, M. úr (R. M.) és J. úr (R. Y.), Budun (BVDVN) szent községében, akik őt követték, szintén így rendelkeztek. Egyetértettek vele, mert ők maguk is úgy látták, hogy ha (ezek a szabályok) nem volnának elírva, akkor szükség lenne a leírásukra. És mindegyikük hozzátette a saját (vélemény)ét, azért, hogy ne legyen rés a kerítésen,⁴⁰ és nagy bírságot szabtak ki, hogy senki ne hágja át. Továbbá, a község tagjai és a rabbik (kérdést) küldtek Vina (VVYN')⁴¹ szent községébe is, és a tudós rabbik Vinában szintén egyetértettek a dolog lényegét illetően, és megerősítették mindezt.

Most azonban valamiféle emberek vitát kavartak. Ők azok, akiknek érintkezésük van egy tudóssal,⁴² akit szerződés (*kinján*) nélkül, és eskü nélkül, és írás nélkül,⁴³ pusztán szóbeli tárgyalások alapján fogadtak fel, és akik tönkre akarják tenni az épületet⁴⁴ és a község helyzetét, azt állítva, hogy kezdettől fogva, (mindjárt) az első alkalommal, engedéllyel fogadták fel, mert nem volt semmifajta érintettsége. Most pedig, amikor újból felfogadtuk, nem vonatkozik reánk a rendelet. Továbbá, nem volt tudomásunk a döntvényekről és a tilalomról (*hérem*). Azonban a dolgaikat illetően megfelelő tanúk alapján meg lettek fogva, saját kezű aláírásuk tanúskodik erről; ezek az akkori tekintélyes vezetők és előljárók, a tiszteletre méltó R. Simeon, Jozsef úr fia, és tiszteletre méltó tanítónk, R. Smuel ha-Kohén úr.⁴⁵ Tanúvallomást tettek a tanúskodás törvénye szerint arról, hogy már több év eltelt azóta, hogy a kiváló tudóst (*hákhám sálém*) és jeles *dajján*-t, tiszteletre méltó tanítónkat, R. Efrajimot⁴⁶ – béke legyen vele – Bilogradóból (BYLVGR'DV) felfogadták a bíróság fejének (*av beit din*) és törvénytanítónak (*more cedek*). Csaknem nyolcvanán írták alá a rabbi-szerződés(é)t. Ő azonban csupán rövid ideig tartózkodott itt. Mert amikor meghallotta, hogy a község tagjai közül kilenc férfi nem akart beleegyezni, és figyelmeztették az aláírókat, hogy ne szegjék meg az említett tudósok döntvényeiben szereplő említett tilalmakat (*hérem*), nem akart itt maradni, és visszatért a házába, Bilogrado (BYLVGR'DV) szent községébe. Azt felelte nekik, hogy ő a törvény szerint itt nem lehet a bíróság elnöke (*av beit din*), mert rokonsága van. Eddig tartanak a tanúk szavai.

Ennél azonban több is történt. Miután a kiváló tudós, tiszteletre méltó tanítónk, R. Efrajim⁴⁷ – emléke legyen áldott – visszatért hazájába,⁴⁸ felfogadták a csodált rabbit, tiszteletre méltó tanítónkat, R. Eleázárt – emléke legyen áldott. Ő is egyetértett az említett döntnökökkel, és hozzáfűzte a saját (vélemény)ét:

---

³⁹ Értsd: kapcsolata.

⁴⁰ Qoh. 10,8.

⁴¹ Wien / Bécs.

⁴² Az alábbiak R. Efrajim ha-Kohénre vonatkoznak.

⁴³ Értsd: írásbeli megállapodás nélkül.

⁴⁴ Ti. a községet.

⁴⁵ Mindketten szerepelnek ebben a tisztségben más forrásokban.

⁴⁶ R. Szimha ha-Kohén.

⁴⁷ R. Szimha ha-Kohén.

⁴⁸ R. Efrajim, azaz Szimha ha-Kohé, Budáról visszatért Belgrádba, de a jelen responsum idején már nem volt életben.

megmagyarázta minden egyes szavukat, hogy tudniillik mostantól fogva nem jogosultak felfogadni olyan tudóst (*hákhám*), akinek bármiféle rokonsága van. És azért fogadták fel őt, mert nem volt semmiféle rokonsága, és ezzel a feltétellel fogadták el őt. És ezek ugyanazok, akik házasság révén kapcsolatban állnak a jelenlegi rabbival,⁴⁹ és (éppen) ők azok, akik aláírták tanítónknak, R. Eleázár úrnak azt az írását. Így hát csak kifogást keresnek, amikor azt mondják, hogy nem volt tudomásuk a döntvényekről. Továbbá azt is állították: engedélyünk van a jelenlegi rabbitól, valamint bírósági döntés folytán, hogy nincs miért aggályt támasztani mindezen tilalmak (*hérem*) miatt, mert ezek olyanok, mint háló (*hérem*) a tenger ellen.⁵⁰

És ezzel, nagy bűneink miatt, felforgatták a törvényt, megszegték a szövetséget, és nem tartották be, amit már magukra vállaltak, kétszeres rés támadt a kerítésen, és az eskü megszegése végül olybá lett számukra, mint az engedély.⁵¹

(...) És ebben az esetben miképpen volna lehetséges, hogy a rabbinak ne legyen semmiféle rokonsága? Ha fiai és leányai születnek, kihez adja hozzá őket? Ezt már megkérdeztem, és azt felelték hogy Budun (BVDVN) szent községében az a szokás (*minhág*), hogy mindig akadnak olyan rabbik Askenáz országaiból, akik Erec Jisráélbe akarnak menni, és egy vagy két évig ott maradnak Budán. És ennek értelmében meg is egyeztek, hogy nem lesz rabbijuk, csak azon a módon, ahogyan megállapodtak. (...) És ebben az esetben, minthogy (a megállapodást) mindannyian elfogadták, és betartották, és évek óta mindenki ennek megfelelően jár tel, bizonyosan nem lehet számukra megengedni. Abból, amit írtam, minden(képpen) az következik, hogy a mostani rabbi nem töltheti be a rabbi és tanító tisztségét, miután jelenleg rokonsága van a községben. Még inkább pedig azért, mert annak alapján, amit hallottam, eleve nem fogadták fel őt, csak egy évre, és az az idő most már letelt, és (most) az újbóli felfogadásáról van szó, azonban rokonsága van a községben, tehát nyilvánvalóan tilos nekik felfogadniuk.

(d) Gérson ben Jichak Askenázi (1620 k.–1698) (Bécs) támogató véleménye, 1670 k.

Gérson ben Jichak Askenázi, *Avodat ha-Gérsoni / Gérson szolgálata* (Lvov: S. L. Kugel, Lewin et Comp., 621 / 1861), no. 2

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 659–662, no. 157 (héber szöveg és magyar fordítás)

---

⁴⁹ R. Efrajim ha-Kohén.

⁵⁰ Szójáték a héberben, a *hérem* szó halászhálót is jelent, vagyis az említett *hérem*, tilalom, nem sokat számít.

⁵¹ Értsd: mintha engedélyt kaptak volna.

rokonsága van, és nem arra, aki később rokonságot szerez a nem cselekvés elvé⁶¹ alapján, elvégre az ülj és ne tégy semmit elvében nem foglaltatik bele, hogy ne szerezzen (rokonságot), sem az, hogy ne tartsák meg őt.

(...)

Így látom én, Gérson Askenázi.

(e) Vita községével

1674

Efrajim ben Jaakov ha-Kohén, *Saar Efrajim* (Tarnów: Verlag von Simon Neumann – Lemberg: U. W. Salat, 647 / 1887), no. 63

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 695–701, no. 166 (héber szöveg és magyar fordítás)

Annak a rendeletnek (*gezéra*) az ügyéről, amely (rendelet)et a Jeruzsálem szent városából – épüljön fel és álljon meg szilárdan, mihamarább, még a mi napjainkban – való kiváló rabbi, tanítónk, R. Or Sraga Fejvis (וְיַבְיָשׁ/שִׁרְיָהוּ) szent községe Szent egyeltének vezetése felől, hogy már több mint negyven éve folyamatosan az a szokás, hogy a *Nahamu* szombatján,⁶² valamint *hanukka* szombatján⁶³ a fent említett Egylet tagjai közül valaki, azaz a legtekintélyesebb közülük, beszédet mond, és emelkedett beszédben dicséri a betegek látogatásának és a meztelenek felruházásának kegyes (cselekedet)ét, ezután pedig a nép, kicsitől nagyig⁶⁴ mindenki, adományt ad a meztelenek felruházására,⁶⁵ ki-ki a szíve szerint: annak ellenére, hogy az itteni községben⁶⁶ – őrizze őt Sziklája és Szabadítója – mindig volt rabbi és a bíróság elnöke (*av beit din*), mint például a két *gáon*, tanítónk, R. *hét* úr,⁶⁷ és őutána tanítónk, R. Jisszakhar Berman (ב'רמן) úr⁶⁸ – emléke legyen áldott –, mégsem a község rabbija mondott beszédet, hanem kizárólag az említett Egyletbe tartozó rabbi, akit ezzel a *hevrá*-hoz tartozó tisztségviselők (*gabbaj*) megtiszteltek, és ebbe nem szólt bele egyetlen bírósági elnök (*av beit din*), sem pedig a község vezetői, (avégett), hogy megszüntessék ezt a rendet.

---

⁶¹ Vagy: saját akaratán kívül, passzive.

⁶² *Nahamu* szombatja: Az áv hó 9 utáni szombat. Jes. 40,1 kezdőszava nyomán („Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet...”).

⁶³ a *hanukka* (kiszlév 25-tévét 2), általában decemberben, a jeruzsálemi Templom újrászentelésének ünnepe, nyolc napos ünnep, egy szombat mindig, de némely évben kettő is van benne.

⁶⁴ Értsd: egytől egyig.

⁶⁵ A “meztelenek felöltöztetése”, a “betegek látogatása”: szociális feladatokat ellátó intézmény / egylet a zsidó községben.

⁶⁶ Ti. Budán.

⁶⁷ Értsd: R. H. (a “hét” ה betű neve ki van írva). A Hesz / Hess név elhéberesítése; a hét szó askenázi / jiddis kiejtése: hesz; másutt mint R. Hizkijját említik.

⁶⁸ Eszerint a két rabbi még a XVII. század közepe előtt működött Budán.

Nemrég azonban új dolog történt.⁶⁹ Jött három ember, akik a tavalyi évben fennhéjázó módon és gonosz szívvel erőszakosan megrövidítették a fent említett Egyletek tekintélyét és a Tóra-tekerics tekintélyét. Nos, a szokással ellentétben jártak el, holott ez a kegyes kötelesség (*micva*)⁷⁰ a fent említett Szent egyletet illette meg. Mint ahogyan a község többi tagjának, úgy nekik sincs joguk ezt megszüntetni. A fárasztó út miatt nem akartam sok időt tölteni a döntnökök (*poszkim*) ezzel kapcsolatos érveivel,⁷¹ így hát azt a rendeletet hozzuk, hogy kitaszítás, kiközösítés, kiátkozás és a Tóra összes átkának terhe mellett mostantól fogva ne lehessen az említett Egylet erejét⁷² megrövidíteni; csakis az előző rendelet legyen érvényben, és mindenkor az említett Egylet rabbija (*rav*) mondjon beszédet, és ne akadályozza meg őt ebben semmi. Az, aki vonakodik és ellenkezik a szavunkkal, legyen kitaszított mindkét világból.⁷³ Büntetése legyen (olyan), mint a Korahé és gyülekezetéé,⁷⁴ az Örökkévaló ne bocsássa ezt meg neki. Ezek annak a szavai, aki a békét keresni, és azon van, hogy erőt adjon a jótékonyásra és a kegyes cselekedetekre törekvőknek, az említett Egyletnek, akik arra társultak, hogy testükkal és javaikkal⁷⁵ kegyes cselekedeteket vigyenek véghez.

Jegyzi Or Sraga, akit Fejbusnak (vyybšš) hívnak, alulírott, itt, Oven (ʿvbn) szent községében, az említett község vezetőinek kérése alapján, hogy döntsön közöttük, és hogy megszüntesse a községükben – őrizze őt Sziklája és Szabadítója – támadt szakadást. Ma, vasárnap, *sziván* hó 22-én, úton a Szentföld (*erec kedósa*) felé, a 415. esztendőben, a kis időszámítás szerint.⁷⁶ Eddig az ő szavai.

És az eset úgy történt, hogy *hanukka* szombatján, a 434. esztendőben, a kis időszámítás szerint,⁷⁷ a tisztségviselők (*gabbaj*) és néhány ember az Egyetlből, ahogyan az szokás, azzal a kéréssel tisztelték meg a fent említett szent község rabbiját,⁷⁸ hogy mondjon beszédet a Nagy zsinagógában, ahogyan szokás. De az említett rabbi nem tartozik az Egylethez. A Kis zsinagógában a tisztségviselők (*gabbaj*) és néhányan az Egyletből egy olyan völegényt (*hátán*) kértek fel, hogy mondjon beszédet az említett gyülekezet házában, aki maga nem tartozik az Egylethez. És a díszebédre (*szeuda*), amelyet az említett Szent egylet szokás szerint *hanukka* (napján), az öltöztetés (*halbása*) órájában⁷⁹ tart, az említett tisztségviselők szintén felkértek egy másik díszvendéget (*hátán*),⁸⁰ hogy ő tartsa a beszédet. A

---

⁶⁹ Deut. 32,17.

⁷⁰ Ti. az ünnepi hitszónok kijelölése / meghívása.

⁷¹ Értsd.: nem akartam hosszas bizonyításba fogni.

⁷² Értsd: (szerzett) jogait.

⁷³ Ti. az eljövendő világból is.

⁷⁴ Értsd: súlyos égi büntetés. Lásd Num. 16,29 skk. .

⁷⁵ Értsd: munkával és adománnyal.

⁷⁶ 1655. június 28. – Jellegzetes betű–szám-játék (gematria): az *erec* („ország” / “föld”) jelzője a *kedósa* (QDVŠŠ) szó („szent”), az utóbbi mássalhangzóinak számértéke pedig egyszersmind az évszámot rejti magában (100+4+6+300+5 = 415).

⁷⁷ 1673. december 9.

⁷⁸ Ti. magát R. Efrajim ha-Kohént.

⁷⁹ Ugyanis ezen a napon osztották ki a szegényeknek adományul szánt ruhákat stb. A szaloniki szokást a budai zsidók is átvették.

⁸⁰ Vagy (mint szó szerint): “völegényt”).

vőlegény és a menyasszony apja benne vannak az Egyletben, de néhányan az Egylet tagjai közül kifogásolták, hogy a tisztségviselők és az említett emberek, akik velük tartottak, megszegték a rendelkezést és rendeletet, amelyet a rabbi, a fent említett MAHARAS⁸¹ Fejbus (VYYBVŠ/Š) hozott, és kiközösítés terhe mellett bevezetett, tudniillik, hogy csak az Egyletbe tartozó rabbi mondhat beszédet.

De a fent említett tisztségviselők azt felelték, hogy az ő kezükben van a döntés joga afelől, hogy az tartsa a beszédet, akit akarnak. Az említett rabbi – szent emléke legyen áldott – rendeletének (*takkána*) lényege pedig azokra vonatkozott, akik nem tartoznak az Egyletbe, és meg akarják rövidíteni az Egyetlen tekintélyét azzal, hogy más embert jelölnek ki; de a tisztségviselőknek joguk van arra, hogy azt tiszteljék meg a beszédre való felkéréssel, akit akarnak, és mindez az Egylet tekintélyét szolgálja. És azt is állították a tisztségviselők, hogy a fent említett rendelet már néhány éve érvényét veszítette, amikor a tisztségviselők szintén a szent község rabbiját tisztelték meg, annak ellenére, hogy az nem tartozott az Egyletbe.

Például, a 427. esztendőben, *hanukka* szombatján, a kis időszámítás szerint,⁸² szintén egy másik rabbi volt az Egyletnél. És még inkább (ez az igazság) most, amikor az Egyletnek nincs rabbija.

És arra, hogy olyasvalakit tiszteltek meg (a felkéréssel) a Kis zsinagógában, aki nem tartozott az Egyletbe, azt felelték, hogy a rendelet lényege szerint a Nagy zsinagógára vonatkozott, nem pedig a Kis zsinagógára, mert a rabbi a Nagy zsinagógában szokott beszédet tartani, és nem a Kis zsinagógában. Hogyha pedig az Egylet rabbija a Nagy zsinagógában mond beszédet, akkor nem teheti ezt a Kis zsinagógában.

A tiltakozók ezt felelték. Azzal kapcsolatban, hogy a 427. esztendőben, a kis időszámítás szerint,⁸³ egy olyan rabbit tiszteltek meg a felkéréssel, aki nem tartozott az Egyletbe, az Egylet minden tagja egyetértett, és eltekintettek a fent említett rendeletről. Ez azonban nem áll a mostani esetre. A rabbi pedig, akit a tisztségviselők felkértek, hogy a Nagy zsinagógában mondjon beszédet, megkérdezte őket, hogy a személye ellen tiltakoznak-e. Ha igen, akkor ő lemond a megtiszteltetéséről, és nem kíván beszédet mondani, még akkor sem, ha erre felkérték, mert semmisnek tekinti (a felkérést). És ha azt gondolják, hogy a felkéréssel megszegték a fent említett rabbi⁸⁴ – az igaz emléke legyen áldott – rendeletét, akkor kérjenek fel valaki mást, akit akarnak.

A tiltakozók azt felelték. Távol legyen tőlünk mindenféle tiltakozás a tisztségviselők és a fent említett néhány ember ellen, akik velük tartottak, azzal kapcsolatban, hogy a rabbit felkérték a Nagy zsinagógában való beszédre! Hiszen ez a rabbi már évek óta tartott beszédet a Nagy zsinagógában, évente kétszer, ahogy az szokás, a *Nahamu* szombatján, valamint *hanukka* szombatján, anélkül, hogy bárkinek is ellenvetése lett volna. A tiltakozás lényege csupán az hogy olyasvalakit kértek fel a Kis zsinagógában, aki nem tartozik az Egyletbe. A fent említett rabbi – az igaz emléke legyen áldott – rendeletének pedig nincs semmi

---

⁸¹ Ti. Or Sraga Fejbus.

⁸² 1666. december 25.

⁸³ 1666/1667.

⁸⁴ Ti. R. Or Sraga Fejbus.

köze a nagy vagy Kis zsinagóghoz. Nemde számos alkalommal az Egylet rabbija mondott beszédet a Nagy zsinagógában, majd ennek befejeztével a Kis zsinagógában is.

Néhányan közülük az ellen tiltakoztak, hogy a fent említett díszebédhez tartozó beszédre egy völegényt kértek fel. Erre a tisztségviselők azt felelték. Az Egylet rabbija néha kényszerűségből tartott ugyan beszédet a Kis zsinagógában, és ezzel meg is volt elégedve. Ez azonban nem áll erre a rabbira, aki nem akar a Kis zsinagógában is beszédet tartani, mert mindig is csak a Nagy zsinagógában tette ezt. Emiatt a Kis zsinagógában mást kell felkérniük, mert a rendelet lényege a Nagy zsinagógára vonatkozott, amint az ki van fejtve a rabbi, a fent említett MAHARAS⁸⁵ Fejbus (VYYBVŠ/Š) – az igaz emléke legyen áldott – rendelkezésében és rendeletében. Azzal kapcsolatban pedig, hogy a díszebéd alkalmából mondott beszédre másvalakit kértek fel, a tisztségviselők azt válaszolták: Erre vonatkozóan a fent említett rendeletben nem áll semmi.

Tanítónk és rabbink adjon számunkra tanítást mindezekről, azaz arról, hogy a tisztségviselők és a fent említett néhány ember, akik velük tartottak, megfelelően jártak-e el, vagy nem. És legyen kétszeres jutalma az Egektől.

(...)

(f) Fia, apjának életéről

Jehuda Arjé Leib ben Efrajim ha-Kohén (1658–1720 k.), “Előszó”, in: Efrajim ben Jaakov ha-Kohén, *Saar Efrajim* (Tarnów: Verlag von Simon Neumann – Lemberg: U. W. Salat, 647 / 1887)

Ú j a b b k i a d á s :

Shlomo J. Spitzer & Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Hungaria Judaica, 16) (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003), pp. 768–774, no. 185 (héber szöveg és magyar fordítás)

(...) Ezen dolgok után hírt hallottunk az Örökkévalótól, és a népek közé küldött követ⁸⁶ (érkezett) hozzá⁸⁷ Budun (BVDVN) szent közösségből, amely más nyelven⁸⁸ Oven (‘VBN). A 426. esztendőben, a kis időszámítás szerint:⁸⁹ “Odaszegődnek a te lábadohoz, és hallgatják a te beszédeidet.”⁹⁰ És megválasztották őt rabbinak és törvénytánítónak (*more cedek*) a hitszónok és Biblia-magyarázó tisztségében, amíg el nem jön a beteljesedés Cijjon számára,⁹¹ örömrivalgással a szent földön.⁹² És mintegy tizenkét éven át ült közöttük⁹³ a tanítás székében,⁹⁴ és odaadta a lelkét.⁹⁵

---

⁸⁵ Ti. R. Or Sraga Fejbus.

⁸⁶ Jer. 49,14 – Értsd: Jeruzsálemből a diaszporába küldött követ (sálih).

⁸⁷ Ti. apjához, R. Efrajim ha-Kohénhoz, Prágába.

⁸⁸ Értsd. jiddisül / németül.

⁸⁹ 1666. Ebben az évben hívták meg. R. Efrajim ha-Kohént budai rabbinak.

⁹⁰ Deut. 33,3.

⁹¹ Gen. 49,10.

(...)

Időközben meghívólevelet kapott Jeruzsálemből, a szent városból, a rabbi tisztségébe. Hogy elfogadják őt rabbinak és törvénytanonak (*more cedek*), hogy magas és megbecsült széken üljön. És hogy betöltse nagyapja, a nagy vándor,⁹⁶ Rabbeinu Efrajim – legyen nyugalma az Édenben – helyét, akinek a nevét is viseli, s aki azokban az időkben⁹⁷ mintegy nyolcvan évvel korábban Jeruzsálemben élt, és *Erec Jiszráél nászi*-ja volt.⁹⁸ Apámnak, tanítónak és mesteremnek – az igaz és szent emléke legyen áldott – azonban más volt az elgondolása: először nyomdába akarta vinni a könyvét, hogy kiadja, és ezáltal Cijjonra új fény világítson. És hogy ezzel a (kezében) érkezzék meg a király kapujához, a *Saar Efrajim*-hoz,⁹⁹ amely Jeruzsálemben, az új udvarral szemben van.¹⁰⁰

Nos, ezekben az időkben, a szenvedés évében, a 438. esztendőben, a kis időszámítás szerint,¹⁰¹ a járvány¹⁰² idején (az Örökkévaló) haragja fellobbant ellenünk, s bajra baj következett. Elsőként – nagy bűneink miatt – nagyobbik fia ment el, a szent szombat előtti napon, a Rámából való Sámuel¹⁰³ halálának napján, és *ijjár* hó 28-án¹⁰⁴ tért nyugalomra, napkeltekor.¹⁰⁵ Tudós férfi volt, aki erényesen élt, és gáncstalanságban járt,¹⁰⁶ az első volt minden szent ügyben,¹⁰⁷ Oven (VBN) szent községének –épüljön fel Isten városa – feje, vezetője és előjárója, a tiszteletre méltó R. Jehezkijáhu ha-Kohén úr – az igaz emléke legyen áldott –, a csúcson álló kő.¹⁰⁸ Jaj annak a rabbiságnak,¹⁰⁹ melynek tagjait harminc éves korukban temetik, akkor állnak a királyok királyának királya elé!

(...)

Testvérbátyám gyászának hét napja alatt magam is megbetegedtem, emberi csapás ért. Jehudát¹¹⁰ szintén elérte a járvány, és ezt csendben tudattam apámmal. Amint ezt meghallotta, imasáljába (*tallit*) burkolózott, tenyerét könnyörögve az ég

---

⁹² Értsd: életfogytiglan; ti. mindaddig, amíg a messiás eljövetelekor minden zsidó vissza nem költözik a Szentföldre.

⁹³ Ti. Budunban.

⁹⁴ Értsd: mint rabbijuk és tanítójuk.

⁹⁵ Deut. 24,16. – Értsd: teljes lélekkel / szívvel / odaadással tevékenykedett közöttük.

⁹⁶ Értsd: áttelepülő (aki alijázott).

⁹⁷ Értsd: a maga idején.

⁹⁸ Személyéhez lásd Jaakov Gellis, Ed., Enciklopedija le-toldot hakhmei Erec Jiszráél, I (Jerusalem: Moszad ha-Rav Kuk [Kook], 1974), coll. 220–221.

⁹⁹ II. Reg. 14,13; Neh. 8,16 stb.

¹⁰⁰ Az utalás azt hangsúlyozza, hogy R. Efrajim könyvének címe a Második Templom egyik kapujának neve.

¹⁰¹ 1678.

¹⁰² Ti. a Budán is áldozatokat szedő országos pestisjárvány (1676–1679).

¹⁰³ Ti. Sámuel próféta. Vö. I. Sam. 1,1 és 1,19 stb.

¹⁰⁴ 1678. május 20.

¹⁰⁵ A hagyomány szerint a halottat még a szombat kezdete (péntek este) előtt el kell temetni.

¹⁰⁶ Ps. 15,2.

¹⁰⁷ bT Gittin, 59b. .

¹⁰⁸ Zekh. 4,7.

¹⁰⁹ bT Peszahim, 87b.

¹¹⁰ Ti. őt magát.

felé emelte, és úgy történt, hogy a főpap ezeket mondta imájában: Kérlek, Örökkévaló (*ha-Sém*), fiam élete helyett legyen az én életem! Drága, egyetlen fiam ő, aki idős koromra született.¹¹¹ Hallgass meg engem, és tedd meg!

(...)

És én még imádkozva álltam a magasságos Isten előtt, amikor az Örökkévaló keze lesújtott reám: Efrajim¹¹² beteg lett, (...) és ő teljesítette neki azt, amit kért tőle.¹¹³

(...)

És történt, amikor és¹¹⁴ befejezte rendelkezéseit, és kimúlt, és betért népéhez,¹¹⁵ a szent szombat közeledtekor¹¹⁶ Isten ládája bezárattott a fedél (*kapporet*) felől.¹¹⁷ És lélegzetem fennakadt, és összetört bensőmben a szív.¹¹⁸ (...) És az ötödik óra után, pénteken, a szent szombat előtt, *sziván* hó 13-án¹¹⁹ eszembe jutott a büntetés,¹²⁰ felülkerekedtek a Fentiek,¹²¹ és lelke felszállt az egekbe, hatvankét éves korában. Életerejé még nem volt fogytán, és szemére nem borult homály.¹²² És szememből könnyek patakja áradt,¹²³ mert lehullott Efrajim dicsőségének koronája, fejem ékessége, amely a szemem (ragyogása) volt.

(...)

És azok az évek is,¹²⁴ amelyek nem olyanok voltak, mint a megszokottak, csapást jelentettek számomra: évek, amelyekben a jó rosszra váltott. Háború és drágaság éve, amely rám nehezedett, a nehézségek miatt, amelyek reám zuhantak, a csapások (*cára*) és a gondok miatt, amelyek körülvettek. Végül, reám zuhant a nehéz háború,¹²⁵ amely sanyargatást hozott. (...) Mert kénésőt (*gofrit*), és tüzet, és égből lehulló mérgezett (*arisz*) köveket (*algabis*)¹²⁶ hullattak reánk, ez vasból való gömbölyű kő, olyan, mint a golyó vagy az alma, kivirágzik a levegőben,¹²⁷ felszáll, és lezuhan a barlangokba és pincékbe, és lerombolja a házakat, melyek tele vannak mindenféle jóval, és darabokra szabdál, lövéssel lelő, kővel megkövez.

És a baj idején erős fogadalmat tettem az Örökkévalónak, Izráel Istenének, hogy ha Isten mellettem lesz, és megvéd engem és a házamat, fölmegek a szent földre

---

¹¹¹ Gen. 37,3 – R. Efrajim mintegy 42 éves volt, amikor ez a fia született.

¹¹² Ti. apja, R. Efrajim.

¹¹³ Értsd: R. Efrajim az Örökkévaló akaratából, saját kérésére, fia helyett halt meg.

¹¹⁴ A héberben így kezdődik a bibliai idézet.

¹¹⁵ Gen. 49,33 – Eufémizmus; értsd: meghalt.

¹¹⁶ Azaz "péntek"-en (csütörtök este).

¹¹⁷ Ex. 25,22. – Értsd: bezárult Isten ládájának fedele / a Tóra-szekrény ajtaja; eufémizmus.

¹¹⁸ Jer. 23,9.

¹¹⁹ 1678. június 3.

¹²⁰ A büntetés: a halál. Gen. 3,22 skk.

¹²¹ Értsd: az Egek vagy hasonló (az istennév helyett). – Ps. 103,11 / 117,2 nyomán.

¹²² Deut. 34,7.

¹²³ Ps. 119,136.

¹²⁴ Értsd: az erre következő évek.

¹²⁵ Buda 1684. évi ostroma.

¹²⁶ Kohn Sámuel kifejezése. Szó szerint: "jégeső" vagy hasonló.

¹²⁷ Értsd: a levegőben robban.

(*ara kadisa*).¹²⁸ (...) az Örökkévaló meghallgatott; áldott legyen az Örökkévaló, hogy kegyelmében csodát tett velem az ostromlott városban,¹²⁹ és válaszolt nekem a veszedelemben.¹³⁰ Mindezek közben eltávozott tőlem anyám, női tanítóm, a derék asszony (*éset hajil*),¹³¹ a rabbiné (*rabbanit*), az úrnő, a kegyes asszony, Ráhel úrnő, *kiszlév* hó nyolcadikán, a 445. esztendőben, a kis időszámítás szerint.¹³² Hatvanhat év volt az élete.

(...)

Egy teljes éve laktam már Jeruzsálemben, a szent városban – épüljön fel, és álljon meg szilárdan –, a boldog és kellemes városban, amikor jajszó támadt Cijjonban, hang hallatszott Rámában.¹³³ Mert bevették Oven ('VBN) városát,¹³⁴ leomlott a fal. Átgördült rajtam a harag kereke, odalett minden vagyonom.¹³⁵ (...) Mindez azonban csekélység. Megtudtam, hogy azon a napon sokkal több történt – szememet könny áztatja. Mert emberségüket vesztették az emberek, és a zsidók (*Jisráél*) közül számos lelket megöltek. Közöttük nővéremet, a szerény és kegyes Esztér asszonyt,¹³⁶ akinek benseje¹³⁷ akár egy királyleányé, ő (maga) a szent Hadassza,¹³⁸ tökéletes, szeretet(re méltó) és kedves. Harc során esett el, kard által. S nem volt, aki eltemesse, hevert a földön, mint a ganéj.¹³⁹

Jaj nekem a csapás miatt, mely anyám leányát érte! Pusztasággá tett engem, nincs, aki vigasztalással megvigasztaljon, és bánat borítja lelkemet. Mert nem tudtam, hol van a családom,¹⁴⁰ hogy kard által tűntek-e el, vagy fogságban. (...) Ezért tehát elhagytam az említett szent várost,¹⁴¹ megtört lélekkel, reménység nélkül.

Lementem gyötrelmekben hajóval a tenger¹⁴² közepébe. Majd megérkeztem az ékes és csodálatra méltó Prág (PR'G) szent községébe. És ott megtaláltam házam népét, (akik) száműzetésbe (*gola*) mentek.¹⁴³

(...)

---

¹²⁸ Arámiul.

¹²⁹ Ps. 31,22 stb.

¹³⁰ Ps. 118,5 nyomán.

¹³¹ Prov. 31,10 (hagyományosan a zsidó asszony dicséretére használt szavak).

¹³² 1684. november 15.

¹³³ Jer. 31,15.

¹³⁴ Ti. az osztrákok és szövetségeseik, az európai keresztény hadak (1686. szeptember 2).

¹³⁵ Szó szerint: "Meztelenül (üres kézzel) hagytam el vagyonomat." Jób 1,21; 24,7.

¹³⁶ Schulhof Izsák felesége.

¹³⁷ Értsd: lelke. Ps. 45,14.

¹³⁸ Ti. a bibliai Eszter királyné.

¹³⁹ Jer. 8,2.

¹⁴⁰ Szó szerint: "a házamhoz tartozók".

¹⁴¹ Ti. Jeruzsálemet.

¹⁴² Földközi-tenger.

¹⁴³ Értsd: Budáról, mint foglyok.